

دانشگاه گوارش، مشهد، ایران

نشریه کارآفرینی در کشاورزی
جلد چهارم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶
<http://jead.gau.ac.ir>

هرم توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس اصول سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا

*نگین فلاح حقیقی

استادیار پژوهشکده مطالعات فناوری‌های نوین، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱/۳۰

چکیده

برنامه‌های توسعه روستایی، جزئی از برنامه‌های توسعه هر کشور محسوب می‌شود و کارآفرینی روستایی از طریق کشف فرصت‌های مطلوب در روستاها و ترغیب روستاییان به راه‌اندازی کسب و کارهای نوپا، منجر به رقابتی شدن محیط کسب و کارهای کارآفرینانه روستایی می‌گردد و از این طریق موجبات سرمایه‌گذاری بهینه در منابع روستایی را فراهم آورده و به توسعه منتهی می‌شود. در این مقاله بر اساس یک مطالعه کتابخانه‌ای، تلاش شده است تا موضوع کارآفرینی روستایی مورد بررسی قرار گیرد و پیوند این مقوله با توسعه روستایی بر اساس اصول سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا برای بهبود کیفیت زندگی و رشد هوشمند، پایدار و فراگیر مناطق روستایی بحث شود. تدوین هرم توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس سه رکن اصلی (توسعه کارآفرینی روستایی، ایجاد یک محیط کسب و کار مطلوب برای کارآفرینان روستایی و اقدامات لازم برای توسعه کارآفرینی در روستاها) و ارائه راهکارهای بهینه جهت فعال‌سازی کسب و کارهای کارآفرینانه اثرگذار بر توسعه روستاها، از دیگر مطالبی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، کارآفرینی روستایی، هرم، اتحادیه اروپا

*مسئول مکاتبه: nfallah@irost.ir

مقدمه

توسعه روستایی باید در چارچوب کلی سیاست‌های ملی طراحی گردد. چرا که توسعه پایدار و یکپارچه ملی، معطوف به توسعه پایدار در سطوح منطقه‌ای، شهری و روستایی است. این در حالی است که شواهد نشان می‌دهد به توسعه روستایی، به تناسب سهم، جایگاه و کارکرد آن در اقتصاد ملی، کم‌توجهی شده و حوزه‌های روستایی در شرایطی کاملاً نابرابر از جهت دسترسی به فرصت‌ها و منافع حاصل از رشد و توسعه قرار گرفته‌اند. از این رو تعدیل عدم‌تعادل‌های اجتماعی-اقتصادی و سرزمینی در جهت بالندگی جوامع روستایی و تسهیل رشد و ارتقای این جوامع، ضرورتی اساسی و اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۳). این مسئله نشانگر پیوستگی توسعه روستایی و توسعه ملی است. نقش توسعه روستایی در توسعه ملی را در ۴ بخش کلی می‌توان بررسی کرد. از بعد اقتصادی، نواحی روستایی به‌ویژه از طریق تولیدات کشاورزی و صنایع دستی نقش مهمی در اقتصاد ملی دارند (رضوانی، ۱۳۸۳). از بعد اجتماعی و فرهنگی، می‌توان به نوع و شیوه زندگی منحصر به فرد روستایی با خصلت‌هایی چون خودکفایی و توانمندی اشاره کرد و از بعد زیست‌محیطی می‌توان به تأثیر قوانین کشاورزی و زیست محیطی بر توسعه نواحی روستایی و تحقق اهداف توسعه ملی با قابلیت‌های مناطق روستایی در جهت مقابله با بیابان‌زایی و خطرات ناشی از خشکسالی‌ها، مقابله با فرسایش و تخریب خاک، حفظ و نگهداری منابع طبیعی و نیز میکرو اقلیم‌ها اشاره کرد.

لذا اگر توسعه را به معنای تعامل بهنجار نظام‌های اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی بدانیم، روستا و مناطق روستایی نقش اساسی در تحقق توسعه پایدار کشور ایفا می‌نمایند (طاهرخانی، ۱۳۷۹). از بعد سیاسی و امنیتی نیز خصوصاً در مناطق مرزی، توسعه‌نیافتگی روستاها تأثیرات زیادی بر روند توسعه کشورها می‌گذارد و چالش‌های اساسی در برابر آن‌ها قرار می‌دهد (رضوانی، ۱۳۸۳). لذا برای رسیدن به توسعه ملی باید یک برنامه مدون و اصولی در تمامی زمینه‌ها در مناطق روستایی داشته باشیم. ضمن این‌که توسعه روستایی ابزار کلیدی بازسازی بخش کشاورزی و تشویق تنوع و نوآوری در مناطق روستایی است (امینی، ۱۳۸۷).

نکته قابل توجه اینجاست که چنانچه قرار باشد در یک منطقه روستایی مسیر رو به رشدی جهت توسعه و در نهایت توسعه ملی در پیش گرفته شود، باید همه امکانات و عوامل ملی و محلی آن منطقه برای حل مشکلات و تنگناهای موجود صرف گردد و الگوها و راه‌حل‌های جدید و متفاوتی ارائه شود. دنیای در حال تحول امروز، موفقیت را از آن جوامعی می‌داند که با ایجاد بسترهای لازم، منابع

جامعه را به‌طور کارآمد با سرمایه‌گذاری مولد به سوی ایجاد ارزش افزوده و تسریع رشد و پیشرفت اقتصادی و افزایش ثروت جامعه، مدیریت و هدایت نماید. ضمن این‌که اگر بسترهای لازم منابع انسانی خود را به دانش و مهارت کارآفرینی مولد تجهیز کند تا آن‌ها با استفاده از این توانمندی ارزشمند، سایر منابع را به سوی ایجاد ارزش و حصول رشد و توسعه، مدیریت و هدایت کنند، فرایند توسعه نیز تسهیل می‌گردد. این امر در روستاها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برنامه‌های توسعه با رویکرد کارآفرینی و در واقع به خدمت گرفتن کارآفرینی روستایی در راستای توسعه روستا، ابزار مهمی در جهت نیل به اهداف توسعه‌ای هستند و اگر به‌درستی طرح‌ریزی شوند، دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی را تسریع و تسهیل می‌کنند.

کارآفرینی روستایی: کلمه کارآفرینی قدمتی چهارصد ساله دارد. اقتصاددانان کارآفرینی را مهم‌ترین پیشران توسعه اقتصادی روستاها، سیاستمداران آن را یک استراتژی کلیدی برای جلوگیری از اغتشاشات و ناآرامی در روستاها، کشاورزان و روستاییان آن را ابزاری برای بهبود درآمد خویش و زنان آن را امکانی برای اشتغال در مجاورت محل سکونت خود که می‌تواند خودمختاری، استقلال و کاستن از نیازهای اجتماعی آنان را در پی داشته باشد، می‌دانند (پترین، ۱۳۸۱). اعتبار و توسعه اولیه مفهوم کارآفرینی به اقتصاددانان نسبت داده شده است. ارزش و جایگاه اقتصاد و نقش آن در زندگی روزمره مردم و باورهای آنان روشن و مشخص است. اجتماع سالم، اقتصاد سالم می‌خواهد و اولین اصل برای سلامت اقتصاد یک جامعه، اصل افزایش و رشد ثروت ملی و تکثیر تولید است (برنامه راهبردی توسعه روستایی، ۱۳۹۲). البته نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی، از اقتصادی به اقتصاد دیگر برحسب منابع مادی، فضای صنعتی و تفاهم سیستم سیاسی با کارکرد کارآفرینانه متفاوت است. کارآفرینی با ایجاد فرصت‌های شغلی، تولید ثروت و بهبود شرایط اقتصادی، پیش‌زمینه‌ای اساسی برای ارتقای سطح توسعه جامعه است. علاوه‌بر این نوآوری که از مشخصه‌های اساسی کارآفرینی است منجر به تولید محصولات جدید و ارائه خدمات جدیدتر و متنوع‌تر شده و به‌این ترتیب قدرت انتخاب مردم افزایش یافته و زندگی ساده‌تر می‌شود (سعیدی‌کیا، ۱۳۸۵).

روستاها یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های تولید مواد حیاتی و رفع نیازهای اساسی هر جامعه هستند و حدود ۹۶ درصد تولیدات کشاورزی در روستاها تولید می‌گردد (برنامه راهبردی توسعه روستایی، ۱۳۹۲). با توجه به نقش و اهمیتی که روستا و روستانشینان در پویایی اقتصاد کشور (کمک به رشد اقتصادی، کنترل نرخ تورم و افزایش نرخ اشتغال) دارند، می‌توانند بستر مناسبی برای تولیدات

کشاورزی، دامی، صنعتی و خدماتی، حفظ محیط زیست و امنیت، هنجارهای فرهنگی و اجتماعی و حراست و نگهداری مرزها فراهم نمایند. از طرفی جمعیت ساکن در این مناطق با اتخاذ تدابیر صحیح و مدبرانه، زمینه شکوفایی و توسعه پایدار مناطق روستایی، و به تبع آن کشور را به همراه خواهند داشت. کارآفرینی فرآیندی است که بدون توجه به منابعی که در اختیار است، فرصت‌ها باید به وسیله افراد تعقیب شود (Hurley, 1999) و روی تازگی و جدید بودن به شکل محصولات جدید، فرآیندهای جدید و بازارهای جدید، تحت عنوان عوامل محرک تولید ثروت تمرکز کند (Lumpkin and Dess, 1996). در واقع کارآفرینی فرآیندی است که در آن کارآفرین، فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌کند (Drucker, 1985) که شامل تحلیل فرصت‌ها، آغاز و رشد یک سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز، تأمین مالی و احتمالاً کسب موفقیت و سودآوری حاصل از آن می‌باشد (Fry, 1993). کارآفرینی می‌تواند با ایجاد جو رقابتی در بین روستاییان، عامل ترغیب و تشویق سرمایه‌گذاری در روستاها شود و از این رهگذر باعث اشتغال‌زایی و تشویق به کسب‌وکارهای جدید در مناطق روستایی گردد و کیفیت زندگی روستاییان را بهبود بخشد. ضمن این که کارآفرینی می‌تواند منجر به توزیع مناسب درآمد و ایجاد تعادل منطقه‌ای گردد و در نهایت توسعه اقتصادی، اجتماعی و رفاه در روستاها را به همراه داشته باشد که یکی از نتایج آن کاهش پدیده مهاجرت به شهرها است (میرزا امینی، ۱۳۸۰؛ طاهرخانی، ۱۳۷۹). کارآفرینی روستایی همان به‌کارگیری نوآورانه منابع و امکانات روستا در راستای شکار فرصت‌های کسب‌وکار است (پترین، ۱۳۸۱). در واقع از نقطه‌نظر فرصت، مناطق روستایی و در حال توسعه به علت کمبود بودجه، فقدان نیروی کار ماهر و عدم وجود حداقلی از بالاسری‌های اقتصادی و اجتماعی برای ظهور کارآفرینان نوآور، کمتر مهیا هستند و کارآفرینان چنین مناطقی، بیشتر به‌عنوان یک مقلد، از نوآوری‌های تولید شده به‌وسیله کارآفرینان مناطق توسعه‌یافته، کپی‌برداری می‌کنند که این امر در مقیاس بزرگ، می‌تواند موجب توسعه اقتصادی سریع در مناطق توسعه‌نیافته گردد. هر چند کارآفرینی روستایی اساساً تفاوتی با کارآفرینی در شهر ندارد (جز این که باید آن را در فضای روستا تصور نمود) و اگرچه نباید گفت که کارآفرینی تنها راهکار اشتغال‌زایی و افزایش درآمدهای مردم روستایی است، اما قطعاً می‌توان گفت بهترین و بهره‌ورترین نوع آن است (پترین، ۱۳۸۱). کارآفرینی روستایی، کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری افراد و منابع، افزایش درآمد، بهبود وضعیت اقتصادی و توانمندی جامعه روستایی را در پی دارد و بدین‌سان از آن به‌عنوان راهکاری مناسب و مؤثر در تسریع جریان توسعه روستایی نام می‌برند.

در واقع کارآفرینی روستایی راهبردی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی روستاها در بسیاری از کشورها محسوب می‌شود. وجود حمایت‌های مستمر از کارآفرینان روستایی، توسعه بسترهای مناسب در مناطق روستایی، تشویق کارآفرینان روستایی و ... می‌تواند راهکار عملی و مناسب برای اهداف توسعه روستایی و ایجاد اشتغال مفید، افزایش درآمد و مشارکت و اتکا به نفس روستائیان باشد. وجود معضلات اجتماعی و اقتصادی فراوان در سطح جامعه روستایی که عمدتاً از نبود زمینه‌های تازه جهت اشتغال و فعالیت نشأت می‌گیرد، دست‌اندرکاران و مدیران جامعه روستایی را متوجه اشتغال‌زایی و کارآفرینی کرده است (Petrin, 1994). کارآفرینان روستایی با شناخت ظرفیت‌های روستا برای توسعه و اشتغال‌زایی و در جهت اهداف توسعه جامعه روستایی اقدام به فعالیت‌های کارآفرینانه می‌کنند که نتیجه آن توسعه کارآفرینی روستایی خواهد بود که باید بر اساس ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاها صورت گیرد تا به موفقیت دست یابد.

توسعه روستایی و کارآفرینی بر اساس نقشه اتحادیه اروپا: در ادامه مقاله، تحلیلی بر روند توسعه روستایی براساس نقشه اتحادیه اروپا خواهیم داشت و تلاش بر این است تا نکات کلیدی توسعه کارآفرینی روستایی در این خصوص بیان شود تا در پیشبرد برنامه‌های توسعه روستایی در کشور به کار گرفته شود.

مناطق روستایی با مشکلات چشمگیری از قبیل رقابت کم مزارع و شرکت‌های روستایی، تخریب منابع زیست‌محیطی و طبیعی (زمین، آب، هوا، تنوع زیستی) همچنین درآمد کمتر روستائیان نسبت به شهرنشینان، عدم وجود فرصت‌های متنوع کاری و شرایط پایین‌تر از نظر خدمات عمومی و زیرساخت روبرو هستند. بر این اساس سیاست توسعه روستایی اتحادیه اروپا در نظر دارد این مشکلات را حل کرده و برنامه‌هایی جهت بهره‌برداری پایدار و حمایت از توسعه روستایی به اجرا درآورد. بدین منظور از سال ۱۹۹۱ برنامه‌ای در اتحادیه اروپا راه‌اندازی شد که براساس آن سیاست‌های مشترک کشاورزی تکامل یافت. این برنامه با رویکرد رهبری اتحادیه اروپا و به‌منظور بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی و حمایت "هوشمند"، افزایش "پایدار" و "فراگیر" مناطق روستایی و کشف راه‌های جدید برای رقابتی شدن، سرمایه‌گذاری، حداکثر نمودن دارایی‌ها، غلبه بر مشکلات و همچنین تشویق عوامل اجتماعی و اقتصادی برای همکاری در تولید کالا و خدمات باکیفیت در مناطق محلی روستائیان شکل گرفت (Turek Rahoveanu and Turek Rahoveanu, 2013).

طرح فوق با مدیریت اتحادیه اروپا و به منظور تعیین و تجهیز جامعه روستایی و روشی برای وادار کردن شرکای محلی در هدایت توسعه منطقه‌ای در نظر گرفته شد. مشارکت محلی در توسعه و پیاده‌سازی استراتژی‌های توسعه پایدار، یک منبع ارزشمند در سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا بود.

ضمناً سیاست انسجام اتحادیه اروپا در دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۴، توجه ویژه‌ای به مناطقی با ویژگی‌های طبیعی و جمعیتی خاص داشت. از جمله: اختصاص کمک اضافی به مناطقی با تراکم جمعیتی کم و دورافتاده. البته این نکته ضروری است که الگوهای توسعه درون‌نگر، ساختار موانع تعرفه‌ای یا غیرتعرفه‌ای در تضاد با کشاورزی بودند. اصلاحات بازار در قالب حذف مداخله‌های گوناگون دولت (شامل حمایت از قیمت‌ها، یارانه‌های تولید و اعتبار، حمایت از بازاریابی محصولات) به طور معمول رشد کشاورزی را افزایش می‌داد. همچنین سیاست‌های اصلاحی مانند خصوصی‌سازی، مقررات‌زدایی، آزادسازی بازرگانی و قیمت‌ها تأثیر مثبتی بر بسیاری از کشورها داشت (Turek Rahoveanu and Turek Rahoveanu, 2013).

در سال ۲۰۰۹، شورای لیسبون بیانیه‌ای را منتشر کرد که جهان را وارد دوره جدیدی نمود. در این بیانیه اعلام شد که ارزش اقتصادی جدید با ترکیب زمین، نیروی کار و سرمایه به دست نمی‌آید بلکه مهارت و نبوغ و ترکیب آن با عوامل تولید سنتی می‌تواند محصولات و خدمات جدید با ارزش بالاتر ایجاد نماید (Herman, 2012). بر مبنای بیانیه لیسبون، شورای اروپا با هدف ساخت اتحادیه اروپا مبتنی بر اقتصاد دانش محور، رقابتی و پویا که در مرکز آن سرمایه انسانی قرار دارد، به توسعه جامعه می‌پرداخت. اهداف کلی اتحادیه اروپا تا سال ۲۰۲۰ این‌گونه هدف‌گذاری شد (Tudor, 2012):

🔹 رشد هوشمند (آموزش و پرورش، دانش و نوآوری)

🔹 رشد پایدار (استفاده کارآمدتر از منابع، اقتصاد و محیط زیست و رقابت بیشتر)

🔹 رشد فراگیر (نرخ اشتغال بالا و انسجام اقتصادی، اجتماعی).

براین اساس، ویژگی‌های کمی و کیفی سرمایه انسانی روستایی، برای اجرای موفقیت‌آمیز چنین

راهبردی بسیار مهم بود (Hofheinz, 2009; Tudor, 2012):

الف- ویژگی کمی- در دسترس بودن منابع انسانی (به‌عنوان حجم و ساختار جمعیتی)

ب- ویژگی کیفی- ظرفیت‌های موجود سرمایه انسانی در روستا (آموزشی، حرفه‌ای)

در واقع در استراتژی اتحادیه اروپا تا سال ۲۰۲۰ دو ضرورت در توسعه روستایی تعریف می‌شود:

- ۱- اقتصاد روستایی با رشد پایدار- که به‌طور مؤثر از منابع انسانی در دسترس استفاده می‌کند.
- ۲- اقتصاد روستایی با رشد فراگیر- که نرخ اشتغال بالا و انسجام اقتصادی، اجتماعی و ارضی را تضمین می‌نماید (Tudor, 2012).

اهداف استراتژی توسعه در بلندمدت عبارتند از:

- **کشاورزان جوان:** کشاورزان جوان ضامن کشاورزی آینده کشور هستند و می‌توانند انرژی و ایده‌های جدیدی در این بخش پیاده نمایند.
 - **مزارع کوچک:** اروپا با چالش مزارع بزرگ مواجه است که هرکدام سهم ویژه‌ای در تنوع محصولات و حفظ زیستگاه‌ها دارند.
 - **مناطق کوهستانی:** مناطق کوهستانی دارای اکوسیستم جذابی هستند اما گاهی با چالش‌های ویژه‌ای در رابطه با آب و هوا و انزوا روبرو هستند.
 - **زنجیره تأمین کوتاه:** زنجیره تأمین کوتاه می‌تواند مزایای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی داشته باشد و سهم زیادی از ارزش افزوده برای کشاورزان ایجاد نماید.
 - **بخش ویژه کشاورزی:** برخی از بخش‌های اتحادیه اروپا تأثیر قابل توجهی در خصوص بازسازی مناطق روستایی دارند (Turek Rahoveanu and Turek Rahoveanu, 2013).
- لذا برنامه‌ریزی و مدیریت منابع محلی برنامه توسعه‌ای، به‌منظور رقابت منطقه‌ای در بلندمدت، در رابطه با دیگر سیاست‌های بخش کشاورزی، صنایع دستی محلی، زیرساخت‌ها و حفاظت از محیط‌زیست است. در این راستا فرصت‌هایی برای حمایت از کسب و کارها و مشاغل محلی و توسعه مشاغل جدید صورت می‌گیرد که این فعالیت‌ها به شرح زیر انجام خواهد شد:
- تشویق فعالیت‌های سنتی محلی، که باعث توسعه تجارت خاص و مشاغل جدید می‌شود؛
 - افزایش درآمد ساکنان روستایی، تولید از طریق منابع محلی؛
 - ارتقای کیفیت زندگی در مناطق روستایی.
- برای دوام و رقابتی کردن بخش کشاورزی و توانایی در تولید استانداردهای بالا از نظر بهره‌وری، لازم است تولید سالم ترویج شود و بسیار محترمانه با محیط‌زیست برخورد شود (Turek

Rahoveanu and Turek Rahoveanu, 2013). در این رابطه می‌بایست از کیفیت محصولات اطمینان حاصل شود و نگرانی‌های مصرف‌کننده در مورد ایمنی مواد غذایی رفع شود. تنها در این صورت است که توسعه بخش کشاورزی قابل دستیابی می‌شود و تجدید حیات جهان روستایی تحقق می‌یابد و تنوع فعالیت‌های اقتصادی برای ایجاد شغل و فرصت‌های جایگزین و درآمد جدید برای کشاورزان فراهم می‌گردد. این در نهایت منجر به توسعه چند منظوره فضای روستایی و بهبود آن به نفع نسل‌های آینده و افزایش نقش جوامع محلی در تصمیم‌گیری می‌شود (Maier, 2012). البته برای بهبود کیفیت اشتغال و کارآفرینی در مناطق روستایی، آموزش به ویژه آموزش کارآفرینی ضروری است.

اتیمان و استریو^۱ (۲۰۱۳) استراتژی‌های توسعه کارآفرینی روستایی را برای پاسخ به سه چالش مطرح کردند:

■ جنبه‌های مختلف ساختار اقتصادی

فرصت‌های شغلی کم در بخش‌های اصلی به‌خصوص بخش کشاورزی (به‌عنوان یک نتیجه از تغییرات ساختاری اقتصادی) با تمرکز بر استفاده از زمین‌های کشاورزی، جریان مهاجرت، بحران مالی و غیره... که این تغییرات قانونی می‌تواند مانع جذب جمعیت به روستاها شود. به‌علاوه، ضرورت پرداختن به تحریک فعالیت‌های اقتصادی در خط تولید با پتانسیل اشتغال و کارآفرینی در مناطق روستایی می‌تواند مؤثر واقع شود.

■ ویژگی‌های محیط کسب‌وکار روستایی

دشواری حفظ یک توده مهم از تجهیزات در مناطق روستایی (زیرساخت‌ها، بازار، مشوق‌های مالیاتی و غیره) برای حمایت از توسعه اقتصادی.

■ ویژگی‌های جمعیت روستایی

شتاب پیری جمعیت در ارتباط با مهاجرت روستایی (که با توجه به ویژگی مناطق روستایی، افراد در سن بازنشستگی به آن مناطق رجوع می‌کنند).

1- Steriu and Otiman

هرم توسعه کارآفرینی روستایی: در تاریخ ۹ ژوئن ۲۰۰۶ شورای اتحادیه اروپا، در طی بیانیه‌ای، راهبردهای توسعه پویا را با هدف بهبود مستمر کیفیت زندگی نسل حاضر و نسل‌های آینده از طریق ایجاد جوامع پایدار تصویب کرد. این بیانیه به‌منظور استفاده بهینه از منابع و سرمایه‌گذاری بر روی فعالیت‌های نوآورانه زیست محیطی و اجتماعی و حصول اطمینان از رفاه، حفاظت محیط زیست و انسجام اجتماعی در نظر گرفته شد. از جمله مهمترین معیارهای توسعه در این بیانیه عبارت است از:

■ تأمین نیازهای غذایی اساسی نسل حاضر و آینده از نظر کمی و کیفی و در عین حال تأمین تولیدات کشاورزی؛

■ ایجاد مشاغل دائمی، درآمد کافی و شرایط مناسب زندگی و کار برای کسانی که در فرآیند تولیدات کشاورزی اشتغال دارند؛

■ حفظ و ارتقای ظرفیت تولیدی منابع طبیعی پایه و منابع تجدیدشونده بدون ایجاد اختلال در عملکرد چرخه‌های اساسی بوم‌شناختی و تعادل‌های طبیعی؛

■ کاهش آسیب‌پذیری بخش کشاورزی نسبت به عوامل طبیعی، اقتصادی و اجتماعی و دیگر تهدیدها و تقویت خوداتکایی این بخش.

به‌طور کلی تلاش‌های مربوط به کشاورزی و توسعه روستایی پایدار، حول سه محور اساسی قرار دارد:

۱- امنیت غذایی؛

۲- ایجاد اشتغال و درآمد در مناطق روستایی به‌منظور ریشه کن نمودن فقر؛

۳- حفظ منابع طبیعی و محیط زیست.

کمیته توسعه پایدار سازمان ملل نیز شاخص‌های توسعه پایدار را به گروه‌های اجتماعی، اقتصادی و حفاظت از محیط زیست دسته‌بندی نموده و به بررسی شاخص‌ها در داخل هر گروه پرداخته است. شاخص‌های بعد اجتماعی عبارتند از:

۱- مقابله با فقر؛

۲- جمعیت و توسعه پایدار؛

۳- آموزش و پرورش؛

۴- حساسیت بخشی؛

۵- حفاظت و حمایت از سلامت مردم؛

۶- اشکال پایدار سکونتگاه‌های انسانی؛

۷- انتقال فناوری سازگار با محیط‌زیست؛

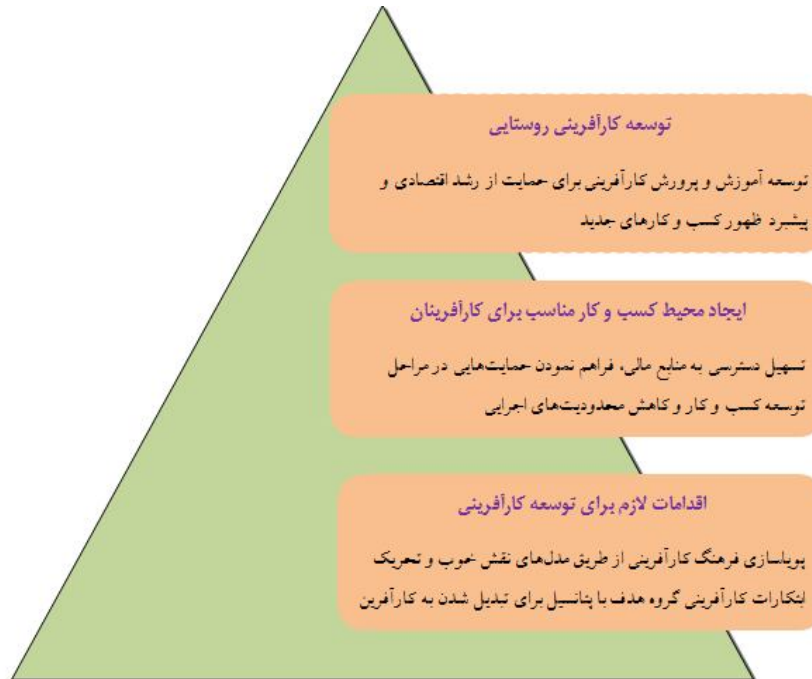
شاخص‌های بعد اقتصادی عبارتند از:

- ۱- حفاظت در بهره‌برداری از آب‌های شیرین؛
- ۲- بهره‌برداری پایدار از منابع خاک؛
- ۳- مقابله علیه بیابان‌زایی و خشکسالی؛
- ۴- توسعه پایدار مناطق کوهستانی؛
- ۵- کشاورزی پایدار؛
- ۶- توسعه فضاهای روستایی.

شاخص‌های بعد حفاظت از محیط زیست عبارتند از:

- ۱- حفظ تنوع ژنتیکی؛
- ۲- ترویج رفتارهای سازگار با محیط‌زیست خصوصاً در زمینه بیوتکنولوژی و نحوه عمل درباره مسئله زباله‌ها و فاضلاب‌ها؛
- ۳- استفاده صحیح از مواد شیمیایی و سمی.

به‌طور کلی می‌توان گفت که سیاست‌های توسعه روستایی یک جزء مهم از سیاست‌های مشترک کشاورزی در اتحادیه اروپا محسوب می‌شود و تأکید بر کارآفرینی و آموزش آن، به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر آن قلمداد می‌گردد. تشویق روستائیان به کشف راه‌های جدید برای رقابت در بازار، سرمایه‌گذاری و حداکثرسازی دارایی‌ها، غلبه بر مشکلات و تشویق عوامل اجتماعی و اقتصادی برای تولید کالاها و خدمات با کیفیت محلی، از اقدامات برنامه‌ریزی شده در تدوین سیاست‌های توسعه روستایی و کارآفرینی اتحادیه اروپا به شمار می‌آیند. در این راستا کمیسیون اروپا در سال ۲۰۱۱ هرمی را تحت عنوان هرم توسعه کارآفرینی روستایی ارائه نموده و سه رکن اصلی را به‌عنوان ارکان توسعه کارآفرینی در روستاها عنوان کرده است.

شکل ۱- هرم توسعه کارآفرینی روستایی (EC, 2011)

شکل (۱) هرم توسعه کارآفرینی روستایی را بر اساس سیاست‌های توسعه روستایی اتحادیه اروپا نشان می‌دهد. در ذیل به بررسی جزئیات این هرم می‌پردازیم.

رکن اول: توسعه کارآفرینی روستایی

اولین رکن از اقدامات توسعه کارآفرینی روستایی عبارت است از:

- برنامه‌های آموزش و پرورش ابتدایی، متوسط، حرفه‌ای و بالاتر؛ آموزش و پرورش بزرگسالان؛ برای رشته‌های موردنیاز و آموزش مهارت‌های لازم برای توسعه روحیه کارآفرینی؛
- استفاده از ظرفیت‌های جوانان برای احیای آموزش کارآفرینی.

رکن دوم: ایجاد یک محیط کسب و کار مطلوب برای کارآفرینان

- دسترسی به منابع مالی و تأمین برخی از طرح‌های اعتباری خرد و تضمین وام برای شروع فعالیت‌های غیرکشاورزی روستائیان؛

- ارائه پیشنهاد برای کارآفرینان در مراحل رشد کسب و کار از طریق سیستم مالیاتی روستایی مطلوب‌تر برای ایجاد کسب و کارها در مراحل اولیه و اجرای طرح‌های پرداخت جدید مالیات بر ارزش افزوده برای کسب و کارهای کوچک؛
- طراحی و پیاده‌سازی یک سیستم تنظیم زمان پرداخت کمک‌های اجتماعی در یک دوره محدود زمانی براساس شرایط خاص برخی از کارآفرینان؛
- ارائه پشتیبانی جهت دسترسی به برنامه اتحادیه اروپا برای توسعه کشاورزی و روستایی؛
- کاهش بوروکراسی اداری و محدودیت‌ها و ایجاد یک نقطه تماس در سطح منطقه روستایی به منظور دستیابی به اطلاعات کامل برای شرکت‌های متوسط روستایی؛
- مجوزها، حمایت مالی، مشاوره عمومی و تسهیل قوانین مربوط به اشتغال و اجرای برنامه‌های انعطاف‌پذیر.

رکن سوم: اقدامات لازم برای توسعه کارآفرینی

- تحریک طرح‌های کارآفرینی روستایی از طریق اشاعه مدل‌های موفق کسب و کار و نمونه‌هایی از اقدامات مطلوب به‌منظور محدود کردن خطرات ناشی از شکست کسب و کارهای کوچک و افزایش اعتماد به نفس کارآفرینان بالقوه جدید روستایی؛
- تشویق ایجاد کسب و کارهای جدید توسط گروه‌های جمعیتی زیر:
 - ✓ گروه‌های حاشیه‌ای (زنان، بیکاران) از طریق تشویق آن‌ها به تغییر در درکشان بر روی شانس موفقیت؛
 - ✓ گروه‌های مهاجران (کارآفرینان مهاجر و جمعیت روستایی حاشیه شهرها) و وادار نمودن آن‌ها برای بازگشت به فضای روستایی و استفاده از دانش آن‌ها برای توسعه روستاها و رشد فعالیت‌های کشاورزی و یا غیر کشاورزی به‌صورت کارا (Otiman and Steriu, 2013).

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توسعه روستایی شامل یک رویکرد چند بعدی، با در نظر گرفتن ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی با محوریت روستا و مسائل مبتلا به آن است. یکی از عوامل مهم اثرگذار بر توسعه روستایی، توسعه اشتغال و کارآفرینی برای دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی و به دنبال آن ترویج

عدالت اجتماعی است. از طرفی بهره‌وری و توسعه اقتصادی به‌طور ضمنی بر کمیت و کیفیت اشتغال و کارآفرینی اثرگذار است. با توجه به سیاست‌های توسعه روستایی در اتحادیه اروپا، برای دستیابی به هدف توسعه روستایی با همه جزئیات واقعی و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به‌عنوان مهم‌ترین بخش در این حیطه، باید چند نکته را مدنظر قرار داد:

■ به‌منظور تضمین شرایط زندگی روستاییان و حفاظت از محیط‌زیست در روستاها، باید به‌دنبال سازماندهی مجدد و توسعه تولید محصولات کشاورزی، روستایی و صنایع مرتبط به آن‌ها برای ایجاد رشد اقتصادی در مناطق روستایی بود.

■ تمرکز بر حفظ و ارتقای کیفیت محیط‌زیست در مناطق روستایی باید مدنظر قرار گیرد که با ترویج مدیریت پایدار در مناطق روستایی محقق می‌شود و یکی از اهداف آن، حفظ تنوع زیستی، حفاظت از طبیعت و حصول اطمینان از اشتغال متعادل در روستاها می‌باشد.

■ برای بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی باید برنامه‌ریزی‌های دقیقی انجام شود. متنوع‌سازی اقتصاد روستایی با هدف مدیریت تسهیل انتقال نیروی کار از بخش کشاورزی به بخش‌های دیگر، دارای اهمیت زیادی است.

■ اجرای استراتژی‌های توسعه محلی برای بهبود حکمرانی اداری در سطح روستایی باید هدف قرار گیرد تا شروع و بهره‌برداری از طرح‌ها با توجه به منافع محلی و استفاده از روش "پایین به بالا" با دخالت ذینفعان محلی و توسعه سرزمین آن‌ها به‌عنوان محور کار قرار گیرد.

■ باید نسبت به تحریک طرح‌های کارآفرینی روستایی اقدام شود که این مهم از طریق اشاعه مدل‌های نقش موفق در راه‌اندازی کسب و کارهای روستایی و معرفی نمونه‌هایی از اقدامات مطلوب قابل تحقق است.

■ باید برای پرورش روحیه کارآفرینی روستاییان و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی از طریق آموزش و پرورش رشته‌های موردنیاز فعالیت‌های مختص روستا اقداماتی صورت گیرد.

■ توجه به فعالیت‌های جدید در حوزه‌های غیرکشاورزی و معرفی زمینه‌های سرمایه‌گذاری جدید در روستا (از جمله صنایع دستی، گردشگری، دامداری و دامپروری، شیلات و...) می‌تواند باعث افزایش درآمد روستائیان، افزایش کیفیت زندگی و مانع مهاجرت روستاییان به شهرها شود و به تبع آن سهم جمعیت روستایی شاغل در بخش کشاورزی را افزایش دهد.

- باید بر گروه‌های حاشیه‌ای (زنان و مهاجران) تمرکز شود و در رابطه با معرفی فرصت‌های کارآفرینی روستایی و کمک به آنان برای راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه روستایی (با محوریت ایجاد انگیزه برای بازگشت به روستاها) اقداماتی صورت گیرد.
- باید به افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی که باعث دوام و پایداری کشاورزی و تولید محصولات با استاندارد بالا و رفع نگرانی‌های مصرف‌کننده (ایمنی مواد غذایی و قیمت محصولات تولید شده) می‌گردد، تأکید شود.
- باید به کشف و ارزیابی فرصت‌های ناب در مناطق روستایی پرداخته شود و آموزش و مشاوره برای شروع کسب و کارهای کوچک در کنار کار کشاورزی ارائه شود.
- باید بر کاهش فقر روستایی از طریق تحریک طرح‌های کارآفرینی روستایی و تشویق ایجاد کسب و کارهای جدید تمرکز شود.
- باید استعدادها و ظرفیت‌های جوانان روستایی برای احیای آموزش کارآفرینی مدنظر قرار بگیرد تا یک محیط کسب و کار مطلوب برای کارآفرینان روستایی فراهم شود و انگیزه لازم برای ادامه مسیر و ایجاد حس مسئولیت‌پذیری در قبال تصمیمات اتخاذ شده در آنان ایجاد گردد.
- باید امکان دسترسی به منابع مالی برای راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینانه فراهم گردد و تأمین طرح‌های اعتباری خرد و تضمین وام برای شروع فعالیت‌های غیرکشاورزی روستائیان؛ مدنظر قرار گیرد.
- باید پیشنهادها و ویژه از طریق سیستم مالیاتی روستایی و اجرای طرح‌های جدید پرداخت مالیات بر ارزش افزوده برای کسب و کارهای کوچک روستایی فراهم شود.
- باید یک نقطه تماس در سطح روستا به‌منظور دستیابی به اطلاعات کامل برای شرکت‌های متوسط روستایی فراهم شود و در جهت کاهش بوروکراسی اداری و محدودیت‌های موجود بر سر راه فعالیت‌های کارآفرینانه روستا اقداماتی صورت گیرد.
- باید موانع موجود بر سر راه دریافت مجوزهای فعالیت کارآفرینی روستایی برداشته شود و قوانین مربوط به کارآفرینی و اجرای برنامه‌های انعطاف‌پذیر اشتغال نیروی کار روستایی تسهیل گردد.

منابع

۱. امینی، س. ۱۳۸۷. ضرورت توسعه روستایی و نقش آن در توسعه ملی. نظام جامع اطلاع‌رسانی اشتغال.
۲. برنامه راهبردی توسعه روستایی. ۱۳۹۲. معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم کشور.
۳. پترین، تی. ۱۳۸۱. کارآفرینی به منزله یک نیروی اقتصادی در توسعه روستایی. مترجم: حمیدرضا زرنگار. جهاد، ۲۵۳: ۶۸-۷۵.
۴. رضوانی، م.ر. ۱۳۸۳. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. نشر قومس. تهران.
۵. سعیدی‌کیا، م. ۱۳۸۵. اصول و مبانی کارآفرینی. انتشارات کیا. تهران.
۶. طاهرخانی، م. ۱۳۷۹. صنعتی‌شدن روستا: سنگ‌بنای استراتژی آینده توسعه روستایی. اداره کل طرح‌های صنعتی و بهره‌برداری، ۹۸-۹۲.
۷. میرزامینی، م.ر. ۱۳۸۰. راهکارهای توسعه کارآفرینی و اشتغال‌زایی روستایی. مجموعه مقالات همایش نقش فناوری اطلاعات در اشتغال. سازمان همیاری اشتغال فارغ‌التحصیلان و شورای عالی اطلاع‌رسانی: ۴۵-۲۱.
8. Drucker, P. 1985. Innovation and entrepreneurship. NY: Harper, Collins Publisher.
9. European Commission. 2011. Study: Enabling Teachers as a Critical Success Factor: A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of entrepreneurship education. Brussels, November.
10. Fry, F. 1993. Entrepreneurship: A Planning Approach. Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
11. Herman, E. 2012. Rural employment in the context of Romanian regional development. Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu, Economy Series, 3(2012): 131-140.
12. Hofheinz, P. 2009. Europe 2020: Why Skills are Key for Europe's Future. Brussels: The Lisbon Council.
13. Hurley, A. 1999. Incorporating feminist theories into sociological theories of entrepreneurship. Woman in Management Review, 14(2): 54-62.
14. Lumpkin, G.T., and Dess, G.G. 1996. Clarifying the Entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. Academy of Management Review, 27(1): 135-172.
15. Petrin, T. 1994. Entrepreneurship as an economic force in rural development. 7 Faul Reu International Rural Development, 8-14 September, Herrsching, Germany.

16. Steriu, V., and Otiman, P. 2013. National Strategic Sustainable Development of agri-food sector and rural areas in the period 2014-2020-2030. The national strategic areas, Romanian Academy Press. Bucharest.
17. Tudor, M.M. 2012. Rural Human Capital In Romania– Evolutions In Transition. Institute of Agricultural Economics, Romanian Academy, Bucharest.
18. Turek Rahoveanu, A., and Turek Rahoveanu, M.M. 2013. Socio-economic development prospects of rural areas in the context of application of leader program in Romania. Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development, 13(4): 295-302.

Gorgan University of Agricultural
Sciences and Natural Resources

Journal of Entrepreneurship in Agriculture Vol. 4(1), 2017
<http://jead.gau.ac.ir>

The Pyramid of Rural Entrepreneurship Development Based on the principles of Rural Development Policies of Europe Union

***N. Fallah Haghighi**

Assistant Prof., Research Institute for New Technology Development Studies,
Iranian Research Organization for Science and Technology

Received: 16/12/2016 ; Accepted: 19/4/2017

Abstract

Rural development programs are part of the development plans of each country and rural entrepreneurship, through exploration the desirable opportunities in rural areas and encourage villagers to discover new ways to launch the new businesses, can lead to competitive rural entrepreneurial business environment and makes optimal investment in the rural resources and leads to develop. In this paper, based on a library study have been tried to examine the issue of rural entrepreneurship and linking between this issue with rural development based on the principles of EU rural development policies to improve the quality of life and smart, sustainable and inclusive development of rural areas. Designing the pyramid of rural entrepreneurship development based on three main pillars (Developing the rural entrepreneurship, creating a favorable business environment for rural entrepreneurs and taking the necessary measures to promote entrepreneurship in rural areas) and providing optimal solutions to enable entrepreneurial businesses affecting rural development, are the main issues that addressed in this article.

Keywords: Rural development, Rural entrepreneurship, RYramid, Europe Union

*Corresponding author: nfallah@irost.ir

